

רבי חיים פאם שליט"א

מו"מ בהלכה בדין השוחט פרה שאולה בשבת בין מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל לבין יבלחט"א הגאון ר' שמואל אויערבאך שליט"א

שהחייב שבת והחייב אחריות אינם קשורים זה לזה כלל, דהא דמתחייב השואל כאן הוא מדיני אחריות דשואל, ואף אם מתה הפרה מאליה מתחייב השואל בהך חיובא שהרי חייב באונסין, וא"כ בכה"ג ששחט אדם אחר את הפרה, אין המעשה המחייב ממון מתייחס לשואל בכלל, וגם אין כל קשר בין המעשה המחייב מיתה למעשה המחייב ממון, א"כ לא שייך בזה האי דינא דקים ליה בדרכה מיניה, דעל המעשה המחייב מיתה נאמר הך פטור דתשלומין, וצ"ע לדינא.

ובעומק הביאור נראה דהואיל וילפינן לדינא דקלב"מ מהך קרא ד"כדי רשעתו" או מקרא ד"ולא יהיה אסון" (כמבואר בכתובות ל"ב: ל"ד.) י"ל דהנך קראי נאמרו דווקא במקום שהמעשה המחייב מיתה הוא שמביא את המעשה המחייב ממון, כמו הציור המפורש שם בקרא, ודווקא על כגון דא נאמרה הך הלכתא ד"משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות", דלא מחייב רחמנא שני עונשים על מעשה אחד, או דילמא, דנאמרה כאן הלכה בעלמא, שכל המתחייב בשני עונשים בחדא שעתא, בזה אמר רחמנא דאינו מקבל העונש על שתי רשעיות, שעל שעת העונש קאמר רחמנא שאינו מקבל שני עונשים אלא קם ליה בדרכה מיניה, והיינו העונש החמור, וכדמשמע

א. מו"ר ראש ישיבת "מעלות התורה" הגאון הגדול ר' שמואל אויערבאך שליט"א שלח אותי [בשנת תשמ"ו] למוח"ז מרן רשכבה"ג הגראמ"מ שך זצוק"ל, ובקשני לשאול את דעתו הק' בדין זה: יש לדון: בציור שהייתה פרה שאולה אצל השומר, ובשעה שעבר השואל איסור אחד מאיסורי שבת, כגון שהדליק אש בביתו, ובאותה רגע ממש טבח אדם אחר את הפרה, שבכה"ג אם ה"י עושה דבר כזה כחול- השואל מחייב בכל גזקי הפרה מדין חיובי אונסין דשואל, ואף בתשלומי דו"ה שנתרבו לשליחות לדב"ע (כדאיתא בכתובות לג: ובקידושין מג. ובב"ק עא. עט.), האם אמרינן בזה קם ליה בדרכה מיניה לפטרו מן התשלומין, או לא. [ובזמנינו נפ"מ לדינא- אי בי"ד יכול לכופו לשלם או לא, דאי מתפטר מדין קלמ"ב אין בי"ד יכול לכופו, כמבואר בקצוה"ח ס' שנ"א סע' ג' ובנתה"מ שם סע' א', וגם טורח השבה על הבעלים, יעו"ש בדברי הקצוה"ח].

ב. והנה צדדי הספק הם: האם כיון שהאיסור שבת והחייב ממון באים בבת אחת, כלומר באותה שעה, אמרינן קלב"מ, דלדין קלב"מ לא בעינן יותר מזה, דדי לנו רק בזה ששני החיובים יחולו באותה שעה, דעל ההיא שעתא שמתחייב בחיוב מיתה נאמר הך פטור דתשלומין. או דילמא- מאחר

מ"כדי רשעתו" רשעה אחת ולא שתיים, ושעת חיוב העונש החמור הוא הפטר את החיוב הקל, וגם באופן שאין החיוב הקל בא מכוח המעשה החמור.

ג. וכשהצעתי הספק הנ"ל לפני מוח"ז מרן זצוק"ל, על אתר השיב בשתי ראיות חותכות, ואלו הן:

איתא בכתובות דף ל"ד ע"ב: א"ר פפא, היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור. וברש"י שם וז"ל, דההיא שעתא דקא טבח לה גזיל לה ממרה, ומיתה ותשלומין באין כאחד, עכ"ל. ומשמע מלשוננו של רש"י דהטעם הוא כיון דההיא שעתא שהתחייב בתשלומין התחייב בנפשו לכן פטור דקלב"מ. והנה כאן החיוב תשלומין הוא מצד הדין אונסין דשאלה, ואפילו אם מתה מאליה והשואל אינו עושה שום מעשה, וע"ז מבואר בגמ' דאמרינן קלב"מ ופטור מתשלומין. הרי מבואר להדיא שאף באופן שהחיוב תשלומין אינו בא מכח מעשה המחייבו מיתה, מ"מ פטור מתשלומין מדין קלב"מ. וא"כ גם אם אדם אחר מזיק את הפרה בההיא שעתא שהוא מתחייב במיתה [כגון שהדליק אש בביתו בשבת], יש לפטרו מן התשלומין דקם ליה בדרכה מיניה. עכ"ד הראי' הראשונה.

ועוד הביא מרן זצוק"ל ראייה מדברי התוס' בפרק אלו נעדרות דף ל"ב ע"א ד"ה דאין לוקה ומשלם, וז"ל: וכי היכי דעדים זוממין אין לוקין ומשלמין בכל עניין, בין בממון בין בקנס, דמקרא מלא דיבר הכתוב- כדי רשעתו: משום רשעה אתה מחייבו כו', אפילו נתחייבו קנס, כגון בשעה שהעידו

טבחו או מכרו שור של גניבה הם או אחרים בשבילם. עכ"ל התוס'. ומפורש בדברי התוס' דאע"פ שאין כל קשר בין המעשה שמחייב את העונש הגדול (דהיינו חיוב מיתה או חיוב מלקות) לבין המעשה שמחייב ממון, דהא להדיא כתבו התוס' דאף אם אחר שוחט בשבילם [דכה"ג יש שליח לדב"ע כנ"ל] אמרינן בזה קלב"מ מאחר ששני החיובים חלו באותה שעה. עכ"ד מרן זצוק"ל- הראי' השני'.

ד. שבתי ואמרתי את הדברים לפני מו"ר הגאון הגדול ר' שמואל אויערבאך שליט"א, והשיב כך: שלולא דברי מרן [שליט"א] זצוק"ל, הסברא הפשוטה היא שבמקום שאין כל קשר בין המעשה המחייב מיתה לבין המעשה המחייב ממון לא נאמר קלב"מ. ובשיעור כללי הנאמר בהיכל הישיבה לאחר מכן הוסיף להוכיח כך מדברי כמה מהראשונים לפי דעתו, ונביא כאן בעז"ה את תורף מקצת דבריו:

כתב הרמב"ם פ"ג מהלכות גניבה ה"ד: היתה פרה שאולה אצלו וטבחה בשבת דרך גניבה, פטור אף מן הכפל שהרי איסור שבת ואיסור גניבה באין כאחת, ואם אין גניבה, אין טביחה ואין מכירה, עכ"ל הרמב"ם. ומקורו במימרא דרב פפא שם בכתובות דף ל"ד: אמר רב פפא, היתה פרה גנובה לו וטבחה בשבת פטור. א"ל רב אחא בריה דרבא לר' אשי- רב פפא פרה אתא לאשמועינן? א"ל רב פפא- שאולה אתא לאשמועינן, סד"א הואיל וא"ר פפא משעת משיכה הוא דאיתחייב ליה במזונותיה הכא נמי משעת שאלה איתחייב באונסיה, קמ"ל, [דרך משעת האונס מתחייב

הלכה ה' פסק הרמב"ם כלישנא קמא דהגמ' הנ"ל שהרי כתב שם "הניח להם אביהן פרה שאולה וכו', ואם הניח להן אביהן נכסין ומתה או שטבחה משלמים את דמיה מנכסיו". הרי שאף אם מתה הבהמה מאליה מ"מ איכא דין אחריות נכסים דלא כרב פפא, כמבואר בסוגיא הנ"ל דהלישנא קמא פליגא אדרב פפא, וא"כ איך פסק הרמב"ם בפ"ג מהל' גניבה כרב פפא.

ובס' קצות החושן (סי' שמ"א סק"ג) יש תירוץ לקושיא זו ע"פ דברי השטמ"ק שם בסוגיא, וז"ל הקצוה"ח: ומחזורתא מש"כ בזה השטמ"ק פרק אלו נערות והוא דסבירא ליה להרמב"ם לחלק בין פרה שאולה שלא בדרך גניבה (אלא טובח ע"ד לפרוע דמיה לבעליה), לבין הטובח בשבת פרה שאולה בדרך גניבה שכתב הרב ז"ל בפ"ג מהל' גניבה, דהא וודאי כל כמה שהיא בחיים כל היכא דאיתא ברשותיה דמרי איתא וליכא על השואל שום חיוב, אלא הכי קאמרינן כי נגנבה ונאנסה ואתי חיוב עליה, משעבדא נכסי למפרע. מעתה יש לנו לומר דבשלמא הטובח בשבת פרה שאולה כדי לפרוע דמיה לבעליה, איכא למימר חיובא דאתי עליה לבסוף, דהיינו מחמת שאלתו, מעיקרא משעת שאלה נתחייב עליה, והכי נמי גבי הניח להם אביהם אחריות נכסים, אמרינן כיון דנאנסה ומתה לבסוף, מעיקרא בשעת שאלה היא דנתחייב אביהן בהאי אונסא, (כיון דאתיא מחמת שאילתו). אבל היכא דטבחה שוב בתורת גניבה הרי כלתה שאלתו וחיוב חדש ופנים חדשות באו לכאן, דהיינו גניבתו, והיכי תו מצינן למימר דלמפרע משעת שאלה נתחייב בגניבה זו, והרי בתורת

באונסיה עכ"ד הגמ', ומבואר דהא דהטובח פרה שאולה בשבת פטור משום קלב"מ, היינו משום דס"ל דמשעת אונסיה חייב באונסין ולא משעת שאלה, דמש"ה החיוב מיתה והחיוב ממון באין כאחד.

והנה המשך דברי הגמ' שם: "אמר רבא, הניח להם אביהם פרה שאולה, משתמשין בה כל ימי שאלתה. מתה, אין חייבין באונסה. כסבורין של אביהם היא וטבחה ואכלוה, משלמין דמי בשר בזול. הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים לשלם. איכא דמתני לה (להאי דהניח להן אביהם אחריות נכסים) ארישא ואיכא דמתני לה אסיפא, מאן דמתני לה ארישא כל שכן אסיפא, ופליגא ארב פפא", ע"כ. פ' דאי קאי הך דהניח להן אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם על מה דקאמר בברייתא מתה דהיינו מתה מאליה, ע"כ היינו טעמא משום דמשעת שאלה מתחיל החיוב אונסין, ומש"ה נשתעבד לזה האבא ולא משעת השאלה. (ממשיכה הגמ':) "ואיכא דמתני לה אסיפא, אבל ארישא לא, והיינו דרב פפא", ע"כ. פ' דווקא בסיפא חייבין נכסיו של האב-כיון שפשע אביהן כמה שלא אמר להם שזו הפרה היא של אחר, כמש' התוס' שם. ולכן חייבין נכסיו מדין ערבות ידיה, משא"כ אי לא פשע אביהן אין חיוב כלפי סתם אונסין משאת שאלה, ורק משום כך נשתעבד אביהן מחיים, והיינו כרב פפא דס"ל דרק משעת אונסה נתחייב באונסין ולא שהתחיל החיוב משעות אלה.

ולפי"ז הקשו האחרונים דלכאור' דברי הרמב"ם סותרין: דהנה בפ"א מהלכות שאלה

שאלה באה לידו, ושוב כשנגנבה בההיא שעתא רמי הך חיובא דגניבה עליה ולא משעת שאלה, עכ"ל הקצוה"ח בשם השטמ"ק.

וביאור הדברים הוא דדעת הרמב"ם היא, דמה שפסק בהלכות גניבה דהחיוב חל כשטבח (וכרב פפא) ואין זה החיוב הקודם של שעת משיכה, כל זה דווקא כשטבח דרך גניבה, דמש"ה איכא חיוב חדש ופנים חדשות באו לכאן, וכלה חיובו הקודם דשמירה, ולא אייתנין עליה כלל מדין חיובי והלכות השומר, אלא הוא חיוב חדש דגניבה שחל בשעת טביחתו, ובההיא שעתא מתחייב בנפשו, ולכן פטור משום קלב"מ. ברם היכא שבאונס אירע מאליו זה באמת חיוב דאתי מחמת שאלתו, וע"ז לא אומרים קלב"מ ומתחייב בתשלומים.

הרי דלשיטת הרמב"ם אזיל לה ראית מרן ה"אבי עזרי"י זצוק"ל מסוגיית הגמרא בכתובות דף ל"ד, שהרי מכח מעשה גניבה חדשה מתחייב כאן, ודווקא לאו מכח חיובים דשומר. והשתא איכא למימר- דבאופן שיש חיוב ממון שאינו בא מחמת המעשה המחייב מיתה לא נאמר קלב"מ ויתחייב לשלם. עכת"ד מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א.

ה. ונלענ"ד להוסיף עוד להוכיח כן מדברי השטמ"ק בהמשך דבריו שם (דף קנ"ז בדפי השטמ"ק בדפוסים הישנים) וזה לשונו: וה"פ דשמעתי לדעתו (דהרמב"ם) ז"ל, "א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, רב פפא פרה אתא לאשמועינן", פי' כיון דשוב טבחה בתורת גניבה, כי כיון דקאמר רבה גנב וטבח בשבת פטור, הכי גמי יש לנו לומר

מדעתנו בההיא דרב פפא דפטור, אע"ג דאתיא לידיה בתורת שאלה, והלכך מאי אתא רב פפא לאשמועינן, ומשני "שאלה אתא לאשמועינן", פי' להכי שינה רב פפא לשונו מההיא דרבה ונקיט לה בהיתה פרה שאלה לאשמועינן בעלמא דטובח שאלה בשבת בתורת שאלה גמי פטור, דלא אמרינן משעת שאלה אתחייב באונסיה, וס"ל לרב פפא דתרוויהו כחדא נינהו דאע"ג דשוב טבחה בתורת גניבה, איכא למימר דכבר בשעת שאלה אתחייב באונסיה, כי היכי דאתחייב כמזונותיה משעת משיכה, ואפילו אונסא דנפשיה משעת שאלה אתחייב עליה ולא תימא חיוב חדש בא לכאן בשעה שטבחה דרך גניבה, וכיון דשמעינן מדרכה דבההיא פטור, ה"ה טובח שאלה דעלמא גמי פטור, זוהי סברת רב פפא. ולישני דגמ' דלקמן דמר מתני לה ארישא ומר מתני לה אסיפא, בההיא חידושא דקא יליף רב פפא לבעלמא פליגי, דהניח להם אחריות נכסים לגבי ההיא דפרה שאלה ומתה וטובח פרה שאלה בתורת שאלה כחדא נינהו וכדכתבינא. ומיהו מימרא דרב פפא גופיה דטבחה שוב בתורת גניבה לכ"ע פטור דחיוב חדש בא לכאן. עכ"ל השטמ"ק.

וביאור דבריו, דהנה חזינן מהס"ד דהגמ' דפשוט ליה דאי מיירי רב פפא היכא שטבח את הפרה שאלה בתורת גניבה דודאי מתחייב עליה בשעת טביחה ולא בשעת שאלה ומש"ה יש עליה דין קלב"מ. וזהו דומה ממש למה שאמר רבה טבח בשבת פטור, ואפש"ל דהא גופא נכלל בדבריו. והלא אף בשוחט פרה שאלה בתורת גניבה היה מקום לומר הואיל ובעת השאלה כבר

בביאורו של השטמ"ק בדברי הגמ' אליבא דהרמב"ם.

ונראה דזו היא ג"כ סברת רש"י שם בסוגיא, וז"ל רש"י בד"ה קמ"ל "ובההיא שעתא דקא טבח לה גזל לה", ומבואר מלשונו דחייב השומר אינו מצד דיני אחריות שומרים אלא מצד חיוב חדש של גזל. ורק לעניין החיוב כפל חלוק רש"י על הרמב"ם (יעו"ש עוד בדברי השטמ"ק), דלדעת הרמב"ם כשטובח הרי הוא גנב וחייב כפל, משא"כ לדעת רש"י כשטובח הרי גזלן ואינו חייב בכפל, וכן הוא דעת הרמ"ה הובא שם בשטמ"ק. אולם כל אלו הראשונים מסכימים לסברא זו: שהשוחט את הפרה השאולה ה"ז חיוב חדש שחל כעת מכח מעשיו, ולא מתחייב מחמת השאלה הראשונה דכלתה שמירתו, וההיא שעתא אתחייב נמי בחיוב מיתה וקלב"מ.

נמצא דלדעת כל הני ראשונים אין החיוב ממון בא כלל מחמת הדיני אחריות דשאלה, אלא מצד המעשה טביחה ידיה, והרי זה המעשה המחייב מיתה שמחייבו בתשלומים ממש. ושוב ראיתי את דברי השטמ"ק לעיל בכתובות דף ל"א ע"א ד"ה וקרע שיראין של חברו, דמבואר שם בדבריו להדיא דלדעת רש"י, למ"ד מיתה לזה ונפשות לזה חייב, בעינן שהחיוב מיתה יבוא מחמת החיוב ממון דווקא, ולפי"ז אזיל רש"י לשיטתו כאן דמשעת טביחה גזיל לה וחיוב חדש בא לכאן, ולכן אמרינן בזה קלב"מ, ודו"ק.

ו. אולם מדברי התוס' (שם לד:) ד"ה "אבל" המפרשים את הסוגיא דהטובח פרה שאולה

נתחייב כלפי כל האונסין שבאין בשעת שאלה, א"כ אין השואל ששחט מתחייב מצד חיוב חדש אלא מצד החיוב של זמן השאלה, ואין כאן קלב"מ, דכבר קדם החיוב ממון לחיוב מיתה [או משום שאין החיוב ממון תליא במעשה ידיה אלא ממילא, וכמו שנסתפקנו לעיל]. ומ"מ חזינן להס"ד דלא אמרינן הכי, אלא דאמרינן חיוב חדש בא לכאן, ועכ"פ היכא שטובח בתורת גניבה אמרינן קלב"מ כיון דהשתא מתחייב מצד הגניבה של המעשה טביחה וע"ז מתחייב נמי מיתה. ועד"ז מחדש רב פפא דה"ה היכא שהחיוב השני בא אפילו שלא מתורת גניבה אלא מחמת שאלתו, גם זה נקרא חיוב חדש ופנים חדשות באו לכאן ומתחייב השתא ואמרינן בזה קלב"מ, דאין חיובו מכח החיוב הראשון אלא אך ורק מכח החיוב של שעת האונס. ובהא גופא כל' על חידוש זה דרב פפא דמדמה חיוב הבא מחמת שאלה לחיוב הבא מחמת גניבה, קשקיל וטרי בגמ' בלישנא קמא ובלישנא בתרא.

והנה הרמב"ם פסק כלישנא קמא שחולק על רב פפא בזה, וס"ל דדווקא בגניבה אמרינן שזהו חיוב חדש, ולא בחיוב הבא מחמת שאלה, וכמש"ב לעיל. ולכן בהלכות גניבה פסק שאם טבח בשבת בתורת גניבה כלתה שמירת השאלה ויש כאן חיוב חדש ופנים חדשות באו לכאן, דמש"ה אין מתחייב השואל מחמת החיוב הראשון אלא אף ורק מחמת החיוב השני, ולכן שפיר פטור משום קלב"מ מכל החיוב שהתחדש מצד שחיטתו. וסברא זו הוכיח השטמ"ק גם בדברי הרמ"ה בהמשך דבריו יוע"ש. ואמנם שהיא סברא מחודשת, הרי היא עיקרית

כפשוטן של הדברים דמיירי אך ורק לעניין שעת חלות החיוב תשלומין דשואל, וכן פי' ההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה וכו', משמע דס"ל להתוס' דהחיוב תשלומין בא ממילא מצד דיני אחריות דשואל, ולית להו הך סברא מחודשת "דפנים חדשות וחיוב חדש באו לכאן". ולדבריהם מוכח דאם חל חיובא דממון בשעת חיוב המיתה אמרינן קלב"מ, וא"כ ה"ה אם שחט אחר את הפרה. ואולי התוס' לשיטתייהו במש"כ לעיל (דף ל"ב ע"א) דשעת החיוב בלבד הוא הקובע בדין "כדי רשעותו" וה"ה בדין קלב"מ. (וכראית מוח"ז מרן זצוק"ל לעיל).

ובן משמע מסתימת לשונו של הרשב"א וחי' הר"ן שם בסוגיא דלית להו האי סברא דפנים חדשות וחיוב חדש באו לכאן. ושו"מ שכ"כ להדיא הח' הרשב"א בקידושין דכ"ח ע"א וז"ל: והרמב"ן נר"ו כתב שאינו מחוור, משום שאין חיובן של שומריין עד שיארע בהן אונס, כדאמרינן בפרק הגוזל (ב"ק קיב, א) ובפרק אלו נערות (כתובות לד, ב) אמר רב פפא היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור, א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי רב פפא פרה אתא לאשמועינן, א"ל רב פפא שאולה אתא לאשמועינן, סד"א הואיל ואמר רב פפא משעת משיכה איחייב ליה במזונותיה, ה"נ משעת שאלה איחייב באונסיה - קמ"ל דלא, עכ"ל. ומבואר שהחיוב כהא דרב פפא הוא מדיני שומרים. וכן בשטמ"ק

בב"ק קי"א ע"א: וזה לשון הרמ"ה ז"ל בפרטיו דאמר רב פפא וכו' היתה פרה שאולה לו מערב שבת וטבחה בשבת פטור אפילו מקרן, שהרי איסור שבת ואיסור גנבתו המחייבתו בקרן והיינו טביחה באין כאחת, ואין מת ומשלם, וקנסא נמי לא משלם שהרי אין כאן גנבה כלל לפי ששאולה היתה, וכיון שאין גנבה אין טביחה ואין מכירה ואין כאן אלא קרן, וכיון דמתחייב בנפשו הוא פטור. ושמע מינה דשואל לא מחייב באונסין דשאלה עד שעת אונסין, דאי אמרת דמשעת משיכה איחייב באונסין - הכא אמאי פטור מקרן והא כי איחייב בקרן משעת משיכה איחייב בקרן, וההיא שעתא לא מתחייב בנפשו הוא, עכ"ד הרמ"ה בשטמ"ק. ושוב מבואר להדיא שהחיוב חל כאן מדין אונסין דשומריין, ולא מצד דין גניבה או גזילה. ולהנך ראשונים שרירין וקיימין דברי מוח"ז מרן ה"אבי עזרי"י זצוק"ל דאף היכא שהחיוב ממון אינו בא מכח המעשה המחייבו מיתה, עכ"ז אמרינן קם ליה בדרבה מיניה.

ז. נמצא דהך דין דשומר שנתחייב בחיוב מיתה מצד אחר וכגון שהדליק אש בביתו בשבת, ובאותה שעה נתחייב בדו"ה וכגון שטבח או מכר ע"י אחר, שעליו דיברנו בריש דברינו, תליא באשלי רברבי, ולפי הנתבאר הלא הוא אף פלוגתא דרבוותא קמאי.